

ԽԱՂԱՂՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԳՐՈՒՄՏՈՆԵԱԿԱՆ ԵՐՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՊՐԱԳԱՅՈՒՄ

1968 թ. մարտի 31-ից մինչև ապրիլի 5-ը հանդիսավոր պայմաններում գումարվեց խաղաղության համաքրիստոնեական երրորդ համագումարը Չեխոսլովակիայի Սոցիալիստական Հանրապետության մայրաքաղաք Պրագայում: Համագումարը տեղի ունեցավ Յուլ. Ֆուչկի անվան զբոսայգում գտնվող և 18-րդ դարի վերջերին կառուցված շքեղ մի պալատի ընդարձակ դահլիճում: Համագումարին մասնակցում էին 50 տարբեր երկրներից ժամանած ավելի քան 80 քրիստոնյա հարանվանական եկեղեցիների և եկեղեցական կազմակերպությունների շուրջ 500 պատգամավորներ, բազմաթիվ հյուրեր և դիտորդներ: Համագումարին հրավիրված էր նաև Հայաստանյայց առաքելական եկեղեցին:

Վեհափառ Հայրապետի բարեհաճ կարգադրությամբ Պրագա՝ համագումար մեկնելու համար կազմված էր երեք հոգուց բաղկացած մի պատգամավորություն, որի կազմում էին հոգ. տ. Նարեկ վրդ. Ծաքարյանը, Մայր Աթոռի դիվանապետ Հայկ Առաքելյանը և հոգևոր ճեմարանի դասախոս Պարզև Ծահրազյանը:

Մարտի 25-ին, երկուշաբթի, երեկոյան ժամը 17-ին, խաղաղության համաքրիստոնեական երրորդ համագումարի վերոհիշյալ պատգամավորությունը Նորին Ա. Օծության ս. աջը համբուրելուց և Նրա օրհնությունը ստանալուց հետո, ուղևորվում է Մոսկվա: Մինչև համագումարի բացման օրը՝ մարտի 31-ը, մեր պատգամավորությունը մի քանի օր Մոսկվայում ստիժ է ունենում մոտիկից ծանոթանալու ինչպես Մոսկվայի Սրբության ժողովին, այնպես էլ արտասահմանից՝ Եթովպիայից, Հրե-

կաստանից, Սենեգալից, Լիբանանից, Ճապոնիայից, Կամերունից, Ցեյլոնից և այլ երկրներից եկած և Մոսկվայի վրայով Պրագա գնացող մյուս քույր եկեղեցիների ներկայացուցիչ-պատգամավորների հետ: Որոշ պրավոսլավ եկեղեցին մարտի 28-ին կազմակերպել էր հանդիպում-ընդունելություն՝ ի պատիվ խաղաղության համաժողով մեկնող պատգամավորությունների: Ի դեպ, նշենք, որ Պրագայի համագումարին որպես դիտորդ մասնակցելու էին եկել նաև մեր Սիուրյան ոչ-քրիստոնյա եկեղեցիների ներկայացուցիչներ ևս՝ մահմեդականներ և բուդդայականներ: Սա ևս խոսում է այն մասին, որ խաղաղության համաքրիստոնեական երրորդ համագումարը տեղի էր ունենալու բացառիկ պայմանների մեջ: Պրագայի նախկին համագումարին ոչ մահմեդականներ էին մասնակցել և ոչ էլ բուդդայականներ:

Ընդունելությունը, որը տևեց մոտ երեք ժամ, անցավ ջերմ և եղբայրական մթնոլորտում:

Մարտի 30-ն է: Կարճատև հանգստից հետո համագումարի բացման նախօրեին Հայաստանյայց առաքելական եկեղեցու պատվիրակությունը, որու պրավոսլավ եկեղեցու բազմանդամ պատգամավորության հետ, Մոսկվա—Պրագա օդային ուղիով մեկնեց Չեխոսլովակիա՝ համագումարի:

Պրագայում հայ եկեղեցու պատգամավորությանը դիմավորելու էին եկել արագաբեկ ռեժիսոր պ. Հայկ Մարտիրոսյանն ու եկեղեցիների խաղաղության կոմիտեի ներկայացուցիչները:

Պրագայում վեց օր հայ եկեղեցու պատգամավորությունը հյուրընկալվեց մայրաքաղաքի գեղեցիկ հյուրանոցներից մեկում՝ Պարկ-հոթելում: Ինչպես իմացանք, այս հյուրանոցը կառուցվել է մասամբ եկեղեցի-

ների խաղաղության կոմիտեի օժանդակությամբ: Ահա թե ինչու նրա բակում երկաթե բարձր ձողի վրա համագումարի աշխատանքի օրերին միշտ ծածանվում էր վերոհիշյալ կազմակերպության կապույտ գծերով և հատուկ նշանով սպիտակ դրոշակը:

Ըստ ծրագրի մարտի 31-ին, ուղիղ ժամը 10-ին, Պրագայի ս. Սալվադոր ավետարանական եկեղեցում համագումարի բացման օրվա առթիվ տեղի ունեցավ կիրակնօրյա եկեղեցական պաշտամունք: Աղոթքի էին եկել Պրագա ժամանած մոտ 800 պատգամավորներն ու դիտորդները: Հոգևոր երգերից հետո ամբիոն է բարձրանում և քարոզում ճապոնական եկեղեցու պատգամավորության ներկայացուցիչ հոգ. Բ. Սուգուկին՝ «Խնդրեալ զխաղաղութիւն և երթ գնես ի նորա» (տվ. ԼՊ 15) բնաբանով: Այնուհետև հաջորդաբար ողջույնի խոսքերով հանդես են գալիս Մոսկվայի և համայն Ռուսիո պատրիարք Ալեքսիի անուհից ռուս պրավոսլավ եկեղեցու պատվիրակության ղեկավար, Լեհիգրադի տ. Նիկողիմ միտրոպոլիտը, Բուդապեշտի պատրիարք Կիրիլի անուհից՝ բուլղար եկեղեցու պատվիրակության ներկայացուցիչը և Ռումինիայի պատրիարք Ժուստինիանի անուհից՝ Ռումինիայի ներկայացուցիչը: Իր ողջույնի խոսքն է ասում նաև համայն վրաց պատրիարք և կաթողիկոս Տ. Եփրեմ Բ-ն:

Ժամերգությունը վերջանում է հոգևոր երգով: Հավարտ պաշտամունքի բոլոր պատգամավորները մայրենի լեզվով արտասանում են «Հայր մեր» աղոթքը:

Օրվա երկրորդ կեսին, ճաշից հետո, բոլոր պատգամավորները հավաքվում են համագումարի դահլիճը, ուր և տեղի է ունենում առաջին նստաշրջանի առաջին նիստը: Բեմի թավջյալ մեծ վարագույրը փակ է, և ձախ կողմից նրա վրա վերից վար ձգվող սպիտակ երկարավուն կտավի վրա կապույտ գրերով ու հինգ տարբեր լեզուներով գրված է «Փրկեցե՛ք մարդուն, խաղաղությունը հնարավոր է» համագումարի նշանաբանը:

Եվ ահա նախագահությունում են խաղաղության համաքրիստոնեական համագումարի նախագահ դոկտ. Ժ. Լ. Հրոմատկան և քարտուղարը՝ Ժ. Ն. Օնդրան, փոխնախագահները, առաջին հոռետորները և ուրիշներ: Համագումարը բացված է: Ի դեպ, նախորդ երկրորդ համագումարի համեմատությամբ, որը տեղի ունեցավ 1964 թ., ներկա համագումարն ավելի բազմամարդ էր, ինչ որ խոսում է Պրագայի շարժման ծավալման մասին: Այս անգամ շարժման մեջ ընդգրկվել էին նաև Ասիայի, Աֆրիկայի և Լատինական Ամերիկայի երկրների եկեղեցիներն ու եկեղեցական կազմակերպու-

թյունները: Այդ շարժման մեջ Եվրոպայի և Հյուսիսային Ամերիկայի եկեղեցիները ևս նախորդի համեմատությամբ առավել լայն չափով էին ընդգրկված:

Առաջինը ելույթ է ունենում Մալգաշ հանրապետության լուսերական եկեղեցու ներկայացուցիչ և խաղաղության կոնգրեսի փոխ-նախագահ Ռ. Անդրիամանջատուն: Այնուհետև քննվում է ներկաների ցուցակը, ընտրվում է խմբագրական հանձնաժողով և տեղի է ունենում համագումարի բոլոր պատգամավորների տեղաբաշխումը աշխատանքային վեց խմբերի վրա: Ըստ ծրագրի, նախապես հաստատված այդ խմբերը հետևյալներն են.

ա) Աստվածաբանական հարցեր.

բ) Միջազգային հարցեր.

գ) Էկոնոմիկայի ազդեցությունը քաղաքական հարցերի լուծման վրա (Էկոնոմիկա, խաղաղություն, պատերազմ).

դ) «Երրորդ աշխարհում» նոր հասարակարգի կառուցման կարևորությունը մարդու փրկության և միջազգային խաղաղության հաստատման համար.

ե) Նոր գիտակցություն և նոր հասարակարգ (այսօրվա ուտոպիան վաղվա իրականությունն է).

զ) ընդհանուր քրիստոնեական պատասխանատվություն անկախ դավանական պատկանելիությունից:

Ապա խոսք է առնում առաջին հոռետորը՝ ռուս պրավոսլավ եկեղեցու պատվիրակության ներկայացուցիչ գեր. տ. Միխայիլ արքեպիսկոպոսը՝ բնաբան ունենալով «Փրկե՛ք ի՞նչ խաղաղությունը և հետևի՛ր նրան» աղմուսի խոսքերը (ԼՊ 15):

Հաջորդ գեկուցումը կարդում է Չեխոսլովակիայի պատգամավորության ներկայացուցիչ, ՔԽՎ-ի նախագահ դոկտ. Հրոմատկան՝ «Փրկեցե՛ք մարդուն, խաղաղությունը հնարավոր է» համագումարի ընդհանուր նշանաբանով:

Համագումարի մարտի 31-ի օրվա առաջին նստաշրջանի երկրորդ նիստը տեղի ունեցավ երեկոյան ժամը 8-ին: Նիստի հենց սկզբին բոլոր պատգամավորների համար մեծ անակնկալ եղավ, երբ նախագահությունում նստած դոկտ. Հրոմատկան ներկայացրեց հենց նոր համագումար ժամանած հարավլիետնամցի չորս քրիստոնյա պատգամավորների՝ Ժոզեֆ Մարիայի գլխավորությամբ: Համագումարը նրանց դիմավորեց երկար ծափողջույններով: Նրանք Հարավային Վիետնամից ջունգլիներով փախել ու ոտքով անցել էին Հյուսիսային Վիետնամ և ապա այնտեղից ժամանել էին համագումար: Խոսք է վերցնում պատգամավորության ղեկավարը, որի գեկուցումը

լավում է մեծ հետաքրքրությամբ: Նախագահը ի լուր ներկաների հայտարարում է, որ վիետնամցի եղբայրներին հենց այստեղ, համագումարի հավաքման շենքից, սենյակներ կտրամադրվեն. պատգամավորներից ով և երբ ուզենա, իրավունք ունի այցելելու նրանց և լուսաբանություններ ստանալու:

Հաջորդ գեկուցողն է հնդիկ պատգամավորության ներկայացուցիչ դոկտ. Ն. Թումարը: Նրա գեկուցման բնաբանն էր՝ «Աշխարհը և ընկերային հիմնական փոփոխությունները»: Օրվա նստաշրջանի վերջում գեկուցում է դոկտ. Սանտա Անան՝ Ուրուգվայից: Նրա ծավալուն գեկուցման նյութն էր «Երրորդ աշխարհի տնտեսական դրությունը և նրա խնդիրները լուծելու առաջարկներ»: Առաջին օրվա նստաշրջանում լավեց նաև ՔԽԿ-ի գլխավոր քարտուղար դոկտ. Օդրայի գեկուցումը ՔԽԿ-ի աշխատանքային կոմիտեի գործունեության մասին երկրորդ և երրորդ համագումարներին միջև ընկած ժամանակաշրջանում:

1-ը ապրիլի. համագումարի երկրորդ օր և երրորդ նիստ: Բոլոր պատգամավորները գնում են դեպի իրենց խմբերը: Նշենք, որ բոլոր ենթախմբերը նիստերի բոլոր օրերին իրենց աշխատանքն սկսում էին և վերջացնում աղոթքով: Առավոտյան, միշտ, աղոթքից հետո, ենթախմբերն ուսումնասիրում էին ս. Գրքից այս կամ այն համարը, ապա մի փոքր դադարից հետո սկսվում էր մտքերի փոխանակությունը: Երեք խմբերում էլ հալ եկեղեցու պատգամավորները քննարկվող հարցերի վերաբերյալ միշտ գործուն մասնակցություն էին ցուցաբերում և մասնակցում քվեարկություններին: Համագումարն այսպես իր աշխատանքները շարունակեց մինչև ապրիլի 2-ի օրվա երկրորդ կեսը, մինչև 8-րդ նիստը, երբ նորից տեղի ունեցավ լիազումար նիստ, ուր և հոշտորների ելույթներից առաջ կարդացվեցին համագումարի պատգամավորներից ողջունող երկու նամակներ, մեկը՝ ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղար Ու Տանի, և մյուսը՝ Չեխոսլովակիայի հանրապետության նախագահ Սվոբոդայի կողմից: Երկու նամակներն էլ, ողջունելով խաղաղության համաքրիստոնեական երրորդ համագումարի մասնակիցներին, նրանց գործերին հաջողություններ և բեղմնավոր աշխատանք էին մաղթում: Այնուհետև լսվում են պրոֆ. Ժորժ Կազայիսի (Ֆրանսիա) «Մեր երույթը հոգուտ ընկերային մարդասիրության», դոկտ. Ահարոն Թոլենի (Կամերուն) «Առաջին հերթին կարևորը ո՞րն է՝ փրկությունը, թե մարդու կեցությունը», պրոֆ. Նադի (Հունգարիա) «Մարդու ինքնամեկուսացու-

մը, նրա փաստարկումներն ու հնարավորությունները այդ սեկուսացումը վերացնելու այնպիսի աշխարհի համար, ուր թագավորներ խաղաղությունը» և պրոֆ. Կ. Օգավայի (Ճապոնիա) «Ընկերային ընդհանուր պարտականություններ կան համայն մարդկության համար» վերնագրեր ունեցող ելույթները:

3-ը ապրիլի, չորեքշաբթի: Տեղի են ունենում ենթախմբերի հերթական 9-րդ և 10-րդ նիստերը: Ապա երեկոյան ժամը 20-ին՝ լիազումար նիստ, որտեղ շարունակվում են կարդացված գեկուցումների շուրջ ծավալված մտքերի փոխանակությունները:

4-ը ապրիլի, հինգշաբթի: Համագումարը նորից հավաքվում է լիազումար նիստի: Հարմար նկատվեց այս նիստում ամփոփել ենթախմբերում ծավալված քանակների արդյունքները, որպեսզի բոլոր վեց ենթախմբերում միևնույն աղ ընդունված ամեն մի որոշում և տեղի ունեցած ամեն մի քանակներ և՛ և բովանդակություն ստանար: Եվ ահա թե ինչու քացառիկ կարևորությամբ համագումարը, մի քանի այլ հարցերից բացի, կետ առ կետ քննարկեց և քվեարկեց Վիետնամի վերաբերյալ քանաձևի առաջին մասը և ձայների մեծամասնությամբ հաստատեց այն:

Համագումարի վերջին օրը՝ ապրիլի 5-ին, տեղի ունեցան 15-րդ, 16-րդ և 17-րդ նիստերը: 15-րդ նիստը անցավ ընդհանուր քանակներով. ընդունվեցին մի քանի քանաձեվեր ևս: 16-րդ՝ լիազումար նիստի ժամանակ համագումարի մասնակիցները նախագահ Հրոմատկայի հայտարարությունից ցավով տեղեկացան խաղաղության պայքարի մարտիկ և միջազգային մրցանակների դափնեկիր վերապատվելի դոկտ. Մարտին Լուրեր Կինգի սպանության մասին: Այնուհետև ժողովականները վերսկսեցին Վիետնամի քանաձևի երկրորդ մասի քննարկումը՝ անելով անհրաժեշտ լրացումներ: Բանավեճը տևեց բավական երկար: Այն մտքողջացավ և ընդունվեց ձայների քացարձակ մեծամասնությամբ՝ բոլոր ծափահարություններով: Երեկոյան հաստատված և ընդունված այդ քանաձևը, համագումարի աշխատանքներում ընդունված չորս լեզուներով, բաժանվեց բոլորին:

Ապրիլի 5-ին կատարվեց հանգանակություն՝ Վիետնամի ժողովրդին դեղորայքով, պարենով և զգեստով օգնելու նպատակով: Հանգանակությունից գոյացավ մոտ 7000 չեխական կրոն:

Վերջին նիստում տեղի ունեցան ընտրություններ: ՔԽԿ-ի նախագահ և գլխավոր քարտուղար վերընտրվեցին դոկտ. Հրոմատկան և Օնդրան: Վերընտրվեցին նաև

երեք փոխ-նախագահները: Վերջում ընտրվեց աշխատանքները շարունակող կոմիտե՝ բաղկացած շուրջ 140 հոգուց. հայ եկեղեցու պատգամավորներից Նարեկ վրդ. Ծաքարյանը ևս ընտրվեց սույն կոմիտեի կազմում:

Այսպիսով, մեծ խանդավառության պայմաններում, ուրբաթ օրը, Պրագայի՝ խաղաղության համաքրիստոնեական հեղթական երրորդ համագումարը երեկոյան ժամը 23-ին ավարտեց իր վեցօրյա թեղմնավոր աշխատանքները՝ նախագահ Հրոմատկայի եզրափակիչ հակիրճ խոսքով և փոխնախագահ միտրոպոլիտ Նիկողիմի գոհաբանական աղոթքով: «Մենք հավաքվել ենք խաղաղության համաքրիստոնեական այս երրորդ համագումարին նրա համար, որ չնայած գոյություն ունեցող որոշ պակասություններին, մենք համոզված ենք, որ խաղաղությունը հնարավոր է ձեռք բերել: Խաղաղությունը հնարավոր է, որովհետև Աստված իր հավատարմությամբ փնտրում է մարդուն, ինչպես փնտրել է նրան ի սկզբանե անտի...»

«Փնտրի՛ր խաղաղությունը և հետևի՛ր նրան»:

Փրկեցե՛ք մարդուն, խաղաղությունը հնարավոր է»,—այս խոսքերով է դիմում համագումարը աշխարհի բարի կամքի տեր բոլոր մարդկանց:

Եվ իրոք, ըստ Աստվածաշնչի՝ այն խոսքերի, թե «Փնտրի՛ր խաղաղությունը և հետևի՛ր նրան», խաղաղություն հասկացությունը՝ ինքնանպատակ հասկացություն չէ: Խաղաղությունը կարելի է նվաճել սուր պայմանով, եթե բոլոր քրիստոնյաները անտիսիոն են պաշարեն խաղաղության համար: Խաղաղությունը պետք է որոնել. նրա համար պետք է պայքարել: Այդ պայքարի մեջ բոլոր քրիստոնյաների գործողությունները պետք է միավորել խաղաղության համար մարտնչող մարդկանց գործողությունների հետ: Եվ վերջապես, խաղաղությունը «ստատուս կլո» չէ, այն ստատիկ միջան է. և ոչ, ոնոհակառակ, պետք է համաստատախանի ժամանակի պահանջներին, խաղաղությանը պետք է տիրել:

Եվ կամ մերցնենք մյուս նշանաբան՝ «Փրկեցե՛ք մարդուն, խաղաղությունը հնարավոր է»: Համագումարը վճռական կերպով դրեց այն հարցը, որ մեր դարում, ատոմական դարում, երբ տեղի է ունենում սպառնալիցությունների մրցավազք, երբ մարդկությանը սպառնում է կատարյալ ուժահանգը, քրիստոնյաների ևոսմոթական խաղաղասիրությունը կնշանակե՞ր Քրիստոսի ուսմունքի ժխտում: Սակայն մարդկու-

թյանն սպառնում է ոչ միայն պատերազմը, այլև ընկերային խոր անհավասարությունը և անարդարությունը, հատկապես «Երրորդ աշխարհի» երկրներում: Համագումարը, իրավամբ, վճռական կերպով դնում էր այն հարցը, թե անհրաժեշտ է վերջ տալ ընկերային անարդարությանը, եթե նույնիսկ այն պահանջեր հեղափոխական եղանակների շրջադարձ:

Առաջնորդվելով այս խնդիրների կենսագործման ոգով՝ համագումարն ընդունեց մի քանի գործնական բանաձևեր Վիետնամի պատերազմի մասին, Եվրոպայի անվտանգության, Ասիայի, Աֆրիկայի և Լատինական Ամերիկայի ժողովուրդների կողմից իրենց անկախության և սուվերենության համար մղած պայքարի մասին:

Վերոհիշյալ փաստաթղթերի մեջ համագումարը դատապարտեց ամերիկյան ագրեսիան Հարավային Վիետնամում և արտահայտվեց հոգուր Վիետնամի հարցի խաղաղ կարգավորման, պաշտպանեց խաղաղասիրական ուժերի ջանքերը Եվրոպայի անվտանգության համար մղվող պայքարում և Աֆրիկայի ժողովուրդների ազգային ազատագրական պայքարը, ինչպես նաև դատապարտեց արևմտագերմանական հեռախախտների դավադրությունները:

Այս փաստաթղթերում իրենց արտահայտությունը գտան Պրագայի շարժման կողմնակիցների մտքերն ու իղձերը և դրանց հետ միաժամանակ բոլոր բարի կամքի տեր մարդկանց ու առաջադեմ մարդկության ձգտումներն ու իղձերը ժամանակակից միջազգային կյանքի հրամայական հարցերի նկատմամբ: Սրանում են կայանում ահա խաղաղության պաշտպանության Պրագայի համագումարի ծառայությունները խաղաղության սրբազան գործին և նրա համաշխարհային նշանակությանը:

Ապրիլի 6-ին Չեխոսլովակիայի հանրապետության մշակույթի մինիստրը բարեհաճում է ընդունել իր երկրի հյուրընկալ հարկի տակ գտնվող խաղաղության համագումարի աշխատանքներին մասնակցելու եկած շատ պատգամավորների: Հայ եկեղեցու պատգամավորությունից այդ ջերմ ընդունելությանը հրավիրված էր Նարեկ վրդ. Ծաքարյանը:

Նույն օրը, երեկոյան, պատգամավորները հրաժեշտ են տալիս Պրագային:

Ապրիլի 7-ին Պրագայի համագումարից վերադարձած հայ եկեղեցու պատգամավորները Մոսկվայում, հայոց ս. Հարություն եկեղեցում, ներկա են լինում կիրակնօրյա պատարագի: Օրվա պատարագին էր Ռու-

աատանի թեմի առաջնորդ գեր. տ. Պարզեպետյանի Գևորգյանը:

Հաջորդ օրը պատգամավորությունը ուղեւորվում է դեպի Երևան: Այսպիսով, Հայաստանյայց առաքելական եկեղեցին մի անգամ ևս կատարեց իր սրբազան առաքելությունը «վասն խաղաղութեան ամենայն աշխարհի» և ի փառս մեր սուրբ եկեղեցու:

«Երանի խաղաղարարաց, զի նոքա որդիք Աստուծոյ կոչեացին»:

Թող Աստված իր ա. Ավետարանի սիրո մեջ մեզ բոլորիս հաստատ պահի և գորավիզ լինի մեզ, որպեսզի իր առաջնորդությամբ մեր քայլերը ուղղվեն դեպի իր պահանջած խաղաղության պատվիրանի կատարումը:

ՆԱՐԵԿ ՎՐԻ. ԾԱՔԱՐՅԱՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ԳԼԽԱՎՈՐ ԱՍՍԱԲԼԵԱ

Պրագա, մարտ—ապրիլ 1968 թ.

Դ Ի Մ Ո Ւ Մ

Մենք՝ ավելի քան 500 հավատացյալներ—համայնքների անդամներ, աստվածաբաններ, հոգևորականներ, Աֆրիկայի, Ամերիկայի, Ասիայի, Ավստրալիայի, Եվրոպայի երկրների բազմաթիվ քրիստոնեական եկեղեցիների ներկայացուցիչներ—1968 թվականի մարտի 31-ից մինչև ապրիլի 5-ը հավաքվել էինք Պրագայում՝ մասնակցելու խաղաղության համաքրիստոնեական երրորդ համագումարին: «Փնտրի՛ր խաղաղությունը և ձգտի՛ր նրան», «Փրկեցե՛ք մարդուն, խաղաղությունը հնարավոր է» նշանաբանների ներքո մենք, որպես քրիստոնյաներ և քաղաքացիներ, խորհրդակցում էինք ամբողջ աշխարհում խաղաղության նկատմամբ մեր պատասխանատվության շուրջ, առանձին ժողովուրդների և մարդկանց բազմակողմանի զարգացման շուրջ՝ ամբողջ աշխարհում աճող քաղաքական-նազմական լարվածության պայմաններում:

Ա. Մենք հավաքվել ենք խաղաղության համաքրիստոնեական երրորդ համագումարին, որովհետև, հակառակ մեր բոլոր հիասթափությունների, մենք համոզված ենք, թե խաղաղությունը հնարավոր է: Խաղաղությունը հնարավոր է, որովհետև Աստված իր անսահման բարության մեջ փրկություն է մարդուն, ինչպես փնտրում էր նրան ի սկզբանե անտի: Հին Կտակարանում նա բոլոր ժողովուրդների միջից միայն մեկին ընտրեց որպես իր անխախտ հավատարմության վկա:

Մարմնացյալ Աստուծո որդի Քրիստոսի տառապանքներով և մահով նա քավեց մարդկանց մեղքերը և գթաբարտորեն ներեց նրանց իրենց դավաճանությունը, եսասիրությունը և անարդարությունը:

Քրիստոսի հարությանը նա դրեց նոր աշխարհի սկիզբը, որտեղ պետք է իշխեին խաղաղությունն ու արդարությունը, մարդը պետք է ապրեր որպես Աստուծո պատկերը, որպես նրա գործակիցը, ապինքն՝ որպես պատմության և հասարակության առաջ պատասխանատու էակ:

Խաղաղությունը հնարավոր է, որովհետև նա է նվիրել մեզ այն:

Իսկ եթե, հակառակ դրան, աշխարհում խաղաղություն չկա, ապա դա մեր մեղքն է:

Սուրբ Հոգու միջոցով նա կոչ արեց մարդկությանը դավանել իր նվիրվածությունը մարդկանց, պաշտպանել խաղաղությունը և պահպանել արդարությունը՝ անձնվիրաբար ծառայելով միմյանց:

Մենք հաճախ ենք ուրացել Աստուծո նվիրվածությունը հանձնի Քրիստոսի, որովհետև չենք դավանել այդ բանը իրականում որպես բոլոր մարդկանց ընդգրկող սեր և արդարություն:

Մենք հաճախ ենք ուրացել Քրիստոսի փրկչական սխրանքը, որովհետև այն վերագրում էինք միայն մարդու ներքին կյանքին, այլ ոչ թե մարդու և համայն մարդկության ամբողջ կյանքին:

Մենք հաճախ ենք ուրացել մեր քրիստոնեական առաքելությունը, քրիստոնեական պատգամը, քանի որ մենք բացառում էինք քաղաքական կյանքը մեր՝ միայն հավատին նվիրված լինելու հանգամանքով և այդ իսկ պատճառով թույլ էինք տալիս շատ անարդարություններ հասարակական կյանքում, երբեմն մինչև իսկ դրանց պատճառ էինք դառնում:

Մենք հավատում ենք սուրբ Հոգու վերանորոգող ուժին, որը մեզ ազատություն է տալիս բոլորին ծառայելու համար և հնա-

համար դեռևս շատ պարզ չէ, բայց հենց այդ պատճառով հետազայում մենք առավել մեծ ուշադրությամբ պետք է վերաբերվենք այն բոլորին, ինչ տեղի է ունենում Չինաստանում, որպեսզի ըստ էության հասկանանք Հարավ-Արևելյան Ասիայի ընկերային տեղաշարժերը և հեղափոխական փոփոխությունները:

Հատկապես Ամերիկայում մենք նախ և առաջ նշում ենք Կուբայի շրջափակումը և Դոմինիկյան Հանրապետությունում ԱՄՆ-ի զինված միջամտությունը: Այս ցույց է տալիս մի նոր ողբերգության հնարավորության լուրջ վտանգը, նման այն ողբերգության, որն արդեն գոյություն ունի Վիետնամում, և որը տեղի ունեցավ ամբողջապես և բացառապես իմպերիալիստական ուժերի անպատասխանատվության, ինչպես նաև իշխանության ձգտելու պատճառով:

Գ. Խաղաղությունը հնարավոր է: Այն պետք է լինի մարդկային կյանքի անհատական և հասարակական հարաբերությունների մեջ, համայն մարդկության տրևտեսական ու քաղաքական ոլորտների մեջ:

Հենց դրա համար էլ, ըստ երևույթին, աշխարհը պահանջում է, որ մարդկությունը վերջիվերջ ազատվի նոր պատերազմի մտավախությունից և հնարավորություն ստանա այդ մտավախության պատճառները ճանաչելու և դրանք հաղթահարելու:

Ներկայումս հիմնական վտանգը համաշխարհային քաղաքական և ռազմական ստրատեգիան է, որն սպառնում է ամբողջ երկրագունդն ընդգրկող ատոմային պատերազմով, մույնպես և տեղական կոնֆլիկտներում ընդունված զենքի կիրառմամբ: Այս վտանգը գոյություն ունի մույնպես այնպիսի ընկերային կացութաձևերի մեջ, որոնք պայմանավորում են նեոգաղութային կախվածությունը, տնտեսական հետամնացությունը, մարդկային արժանապատվության բացակայությունը և, ոչ վերջին տեղում, նաև սովը:

Մարդկային ստեղծագործական ընդունակությունների ծաղկման և խաղաղ զարգացման հիմնական խոչընդոտ են հանդիսանում անանուն տնտեսական ուժերը, որոնց անհրաժեշտ է քողագերծ անել, որպեսզի հնարավոր լինի նրանց դեմ պայքարել: Անհրաժեշտ է բացահայտել իմպերիալիստական տիրապետության նվաճողական ձգտման տնտեսական, ռազմական և քաղաքական ձևերի էությունը, եթե մենք ուզում ենք արթնացնել մարդկանց խիղճը և պայքարի հանել նրանց այդ ուժերի դեմ:

Որպես քրիստոնյաներ մենք կոչված ենք

աջակցել ինչպես աշխարհում դրությունը ամրապնդելու ձգտումներին (այսինքն՝ իրականացնելու խաղաղ գոյակցությունը), այնպես էլ փոփոխությունների նոր քաղաքական ստրատեգիայի իրագործման ձրգտումներին: Ե՛վ մեկը, և՛ մյուսը մտնում են խաղաղությանը ծառայելու մեր պարտականության մեջ: Ե՛ման ծառայությունը պետք է իրագործվի ժողովրդական շարժումների կողմից, որոնք ձգտում են մարդկային և հասարակական նոր կարգերի հաստատման:

Դ. Խաղաղությունը հնարավոր է, բայց իսկական խաղաղություն մեր ժամանակներում անհնար է պատկերացնել առանց համաշխարհային հասարակություն ստեղծելու՝ մի հասարակություն, որտեղ ընկերային և տնտեսական արդարությունը կդառնա իրականություն:

1) Երկրագնդի բնակչության երկու երրորդին վերաբերող հետամնացության հարցը իրենից չի ներկայացնում պարզապես զարգացման նախնական աստիճանի հարց, այլ շատ բարդ դրություն, որտեղ գոյություն ունեցող միջազգային տնտեսական, քաղաքական և սոցիալական կացութաձևերը կազմում են մի կախարդական շրջանակ, որի հետևանքով ունևորների և չունևորների միջև եղած անջրպետը անընդհատ մեծանում է: Այն դիմումը, որը ներկայացնում է այդ դրությունը, կրում է ոչ միայն տնտեսական, այլև քաղաքական բնույթ և կհասցնի ամբողջ աշխարհում լայն փոփոխությունների:

2) Այդ իսկ պատճառով, խոսքն այստեղ ոչ թե օգնության կամ բարեգործության մասին է, այլ թույլ զարգացած և առավել զարգացած երկրներում մարդկային արժանապատվության պահպանման մասին է: Այն հասարակությունը, որը շահագործում է Երրորդ աշխարհը, չի վախենա իր սեփական շարքերում թույլ մարդկանց շահագործելուց: Այն սիստեմը, որն ի վիճակի չէ հարգելու ուրիշներին, յուրայիններին էլ կմերժի իրենց մարդկային իրավունքները: Տիրապետող իմպերիալիստական շրջանների ձեռքում գտնվող տնտեսական նվաճումները ծառայում են հաղթահարելու տիեզերական տարածության հեռավորությունները և մեծացնելու անջրպետը մարդկանց մեջ:

3) Այն, ինչ գոյություն ունեցող սիստեմի մեջ կոչվում է՝ օգնություն, կապված է անսահմանափակ պատասխան-ծառայությունների հետ և հարուստների կողմից աղքատ երկրների անընդհատ աղաղակող շահագործման հետ: Իսկապես անշահախնդիր

օգնությունը, որ կատարում են որոշ եկեղեցիներ, երկրներ և մեծ ընկերություններ, արդեն չեն բավարարում անող պահանջները: Ընդ որում, չպետք է նաև մոռանալ հետևյալը. հնարավոր է, որ կասկած առաջանա, թե դրամ տվողը դրանով իսկ ուզում է հանգստացնել իր խիղճը՝ չձգտելով սակայն հասարակարգի փոփոխության, հասարակարգ, որ պատճառ է դարձել աղքատության և թշվառության, և չգիտակցելով, որ դրամ տվողներից շատերը հենց իրենք այդ հասարակարգի մաս են կազմում:

4) Հեղափոխական շարժումը կարող է հանգեցնել բռնության գործադրման, սակայն, մյուս կողմից, չի կարելի մոռանալ, որ մարդու շահագործումը, հավանաբար, բռնության ամենահամատ և ամենանախնայելի ձևն է: Այդ իսկ պատճառով յուրաքանչյուր կացության մեջ պետք է նշել, թե կարո՞ղ է արդյոք գործողությունը առանց բռնության ազդեցիկ լինել այս կամ այն սխտեմի նկատմամբ, որը վճռել է չզիջել իր ուժի դիրքը և տեղ տալ արդարությանը: Լատինական Ամերիկայի վիճակն ի նկատի ունենալով պետք է ենթադրել, որ փոփոխություն՝ առանց բռնության գործադրման հատկապես հարցական է. սակայն բռնության գործադրումը ժխտող, բայց չնայած այդ բանին, հանուն սոցիալական փոփոխությունների պայքարող քրիստոնյաների անկեղծությունը պետք է ճանաչվի:

5) Ժամանակակից համաշխարհային իրադրության մեջ եկեղեցիները պետք է հրաժարվեն այս հարցերի վերաբերյալ իրենց անտարբերությունից և խրախուսեն քրիստոնյաների գործուն միջամտությունը հանուն այդ փոփոխությունների մղվող պայքարում: Եկեղեցիները, նախ և առաջ, պետք է խուսափեն այն բանից, որ իրենց կազմակերպությունները խոչընդոտ չդառնան հեղափոխական շարժման մեջ քրիստոնյաների գործնական ընդգրկմանը, այն շարժման, որը պետք է հանգեցնի նոր հասարակության ստեղծմանը. նրանք պետք է կոչ անեն քրիստոնյաներին՝ մասնակցելու այդ հասարակության ստեղծմանը, որտեղ ապահովված կլինեն ընկերային արդարությունը, խաղաղությունը և յուրաքանչյուր մարդու՝ իր ընդունակությունները և իր անձնավորությունը զարգացնելու հնարավորությունը:

6) ԲՆԻՎ-ն պետք է ստեղծի քրիստոնեական հաստատություն, խաղաղության և մարդկային զարգացման համար, որպեսզի ղեկավարի ձևով իր ավանդը մոծի այն մարդկանց ձևավորման մեջ, որոնք իրենց

վրա են վերցնում նոր հասարակության կառուցման և վաղվա օրվա խաղաղության ապահովման պատասխանատվությունը: Այս հաստատությունը պետք է՝

ա) Նպատի ինչպես զարգացած, այնպես էլ ոչ զարգացած երկրների մարդկանց զարթոնքին, որպեսզի ամեն մարդ նոր հասարակության կառուցման ժամանակ գիտակցի իր պատասխանատվությունն ու իր խնդիրները.

բ) Սկիզբ դնի թույլ զարգացած երկրների՝ իրենց մեջ հաստատվելիք կայուն շփումների, որպեսզի նրանք ավելի լավ հասկանան իրար նոր հասարակության կառուցման իրենց ձգտումների մեջ, ինչպես և ստեղծի հնարավորություն զարգացած և թույլ զարգացած հասարակությունների հանդիպումների համար.

գ) Ուշադրությամբ հետևի տարբեր միջազգային համաժողովների, որոնք արժարժում են այնպիսի հարցեր, ինչպիսիք են՝ առևտուրը և զարգացումը, և ամենուրեք, որտեղ հնարավորություն է ներկայանում, իր մասնակցությունը բերի նախապատրաստված և գործուն կերպով:

Ե. Հնարավոր է խաղաղությունը: Վերջին տարիներին անընդհատ անող երիտասարդ քրիստոնյաների փոքրամասնությունը սկսեց գիտակցել ժամանակակից աշխարհի անարդարությունները և պայքարել դրանց դեմ: Այն, ինչ սկզբից առանձին մարդկանց ձգտումն էր, վերանել է բողոքի շարժման, իսկ այժմ արդեն դարձել է դիմադրություն: Այս պայքարի փորձից ելնելով՝ երիտասարդությունը բացահայտեց, որ այդ անարդարությունները ոչ թե մարդկանց առանձին մոլորություններն են, այլ իմպերիալիզմի միջազգային սխտեմի, ռազմամոլության և տնտեսական շահագործման հետևանքներ: Երբեմն երիտասարդների այս ըմբոստացումը համարում են զուտ բացասական մի բողոք, որը հեշտ է անտեսել: Սակայն դրա պատճառները հաճախ շատ խոր են և ծագում են հենց նույն խնդրից, որից ծագում է նաև իմպերիալիզմի և շահագործման դեմ մղվող պայքարը, այսինքն՝ փոքրիկ անանուն ընտրյալների տիրապետությունից, որոնք որոշումների ընդունման մասնակցությունից հեռացնում են նրանց, որոնց կյանքը կապված է հենց այդ որոշումների հետ: Այդ նոր գիտակցությունը ընդգծում է կացութաձևերի փոփոխության հեղափոխական մեթոդների պայքարի առաջնությունը: Սակայն այդ գիտակցությունը պահանջում է հանուն մարդու ազատագրման անընդհատ և անընդմեջ պայքար և դեմոկրա-

տական համագործակցության ու ինքնորոշման ձևերի ստեղծման դեռևս չիրագործված խնդիրների իրագործում: Երիտասարդ սերնդի այս շարժումը աշխարհի նշվածման և հասարակության մարդկայնացման իրագործման հիանալի նմուշ է:

2. Խաղաղությունը հնարավոր է: Վերջին համաշխարհային պատերազմի փորձը ամենուրեք արթնացրել է քրիստոնյաների խիղճը: Տասը տարի առաջ ԲԽՍՀ-ի հիմնումը դարձավ քրիստոնյաների խղճի գգնության արտահայտությունը այն հրավերի դիմաց, որ նրան տվել էին այդ համաշխարհային քաղաքական խնդիրները:

1) ԲԽՍՀ-ն ինչպես իր ծագման ժամանակ, այնպես էլ ապագայում պետք է ընդլայնի էկումենան, հասկանալով այն ընդհանրական իմաստով, որպես Աստուծո ամբողջական ժողովուրդ, որի վրա է դրված պատասխանատվությունը ամբողջ աշխարհի համար: Այսպիսով, էկումենան իր առաջ խնդիր պետք է դնի առանց խտրության Աստուծո սիրով ծառայել բոլոր մարդկանց:

2) Այս էկումենիկ խնդիրների իրագործման համար անհրաժեշտ ենք համարում ուժեղացնել համագործակցությունը Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի և այլ քրիստոնեական մեծ կազմակերպությունների հետ՝ հանուն խաղաղության պայքարի և ամբողջ աշխարհում ընկերային և քաղաքական մեծ խնդիրների լուծման:

Մենք անկեղծ սիրով և մեծ հետաքրքրությամբ սպասում ենք Ուփսալայի համագումարի արդյունքներին: Մենք պատրաստ ենք

մեր դրական ավանդը մոծել այդ համագումարի աշխատանքներին, մասնավորապես խաղաղության պահպանման և մարդկությանը համաշխարհային ատոմային աղետից փրկելու պայքարին:

3) Մենք կշարունակենք մեր համագործակցությունը եվրոպական եկեղեցիների կոնֆերանսի հետ, հատկապես Եվրոպայի անվտանգությանը վերաբերող հարցում: Դրա համար էլ մենք նախապատրաստում ենք քրիստոնեական եկեղեցիների և կազմակերպությունների կոնֆերանս Եվրոպայի անվտանգության հարցերի վերաբերյալ:

4) Մենք ողջունում ենք այն հեռանկարները, որոնք բացվում են ավելի լավ համագործակցության համար հոռմեադավան քրիստոնյաների հետ: Մենք ուզում ենք ամրացնել մեր փոխհարաբերությունները նրանց հետ:

5) Մենք պատրաստ ենք ամրապնդել մեր համագործակցությունը բոլոր այն կրոնական և աշխարհիկ կազմակերպությունների հետ, որոնք ծառայում են խաղաղության, արդարության և ազատության պաշտպանությանը: Մենք գիտակցում ենք, որ քրիստոնյաները չեն կարող իրագործել մարդու փրկության գործի այս ծրագիրը առանց Աստուծո օգնության և առանց մյուս բոլոր մարդասիրական ուժերի համագործակցության:

Փնտրի՛ր խաղաղությունը և ձգտի՛ր նրան: Փրկեցե՛ք մարդուն, խաղաղությունը հնարավոր է:

